

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 24. junija 1863. ☞

Gospodarske stvari.**Pozor gospodarji!**

Iz Ogerskega in Banata se slišijo žalostne novice; letina v več krajih je tako slaba, da takošne že dolgo ne pomnijo; suša je zamorila žita — živež ljudem, pa tudi klajo — živež živini.

Pomisliti je treba, da v teh krajih je žitna zaloga za naše kraje, zlasti takrat, kadar nam letina spodleti. Velike ogerske in banaške zaloge bo pa letos tudi celemu našemu cesarstvu primanjkovalo. Zato pazimo letos na pridelke vse, da jih z Božjo pomočjo dobro domú spravimo, in da ne tratimo nič nepotrebno; cena žita bo visoka; po nji pa se ravna tudi cena družih poljskih pridelkov.

Zato pozor gospodarji! Fid. Terpinec.

Nove pravila graške, trideželne pogorelske družbe.

Ravno pridem iz Gradca, kjer je bil zbor pogorelske družbe. Rad spolnujem tedaj željo, da povem, kaj se je v tem zboru potrebam časa primernega in gospodarjem koristnega sklenilo in v pravilih (štatutih) družbe po pameti preuredilo.

Zbor trideželne graške asekuracije je svoje veliko delo od 134 paragrafov novih pravil po pametnih in času primerjenih okoliščinah pretresel in preuredil. V tem zboru je iz štajarske, kranjske *) in koroške dežele sedelo 20 gospodov, med katerimi je bil tudi poprejšni minister poljedelstva žl. gospod Tinfeld.

Društveno vodstvo (direkcija) je namenilo, naj za vse tri dežele samo v Gradcu vodstvo bode, poprejšni inšpektorati (ogledništva) v Ljubljani in v Celovcu pa naj se odmaknejo. Al mi smo se trdo potegnili in za potrebno spoznali, da inšpektorati v Ljubljani in v Celovcu tudi vprihodnje ostanejo.

Potegnili smo se tudi za novo napravo, da vprihodnje odpade tista dolžnost, po kateri je vsak pogorelec prisiljen bil spet zidati, toda vsakemu bo po njegovih okoliščinah na prosto voljo dano, da kakor mu najboljše kaže, svoje poslopje spet postavi.

Ker tudi druge asekuracije spoznano škodo prec plačajo, smo se tudi mi za to potegnili, da se cela precejena škoda na enkrat plača takim, kateri nobene intabulacije na svojem posestvu nimajo, ali pa tudi, če intabulirani privolijo. Kjer je pa veliko intabuliranega, dobi pogorelec le polovico brž, drugo polovico pa, kadar spet poslopje izdelava; ta čas pa polovica pri

kasi v Gradcu pripravljena ostane; če pa intabulirani privolijo, se mu pa tudi prec izplača.

Tudi za hudodelnike se je skrbelo, namreč za take, kateri bi sami požgali; taki 1) ne dobé celó nobenega povračila, 2) imajo drugim storjeno škodo povrniti, 3) se po sodbini postavi ostro kaznujejo, in 4) se za zmiraj iz te družbe odvržejo.

Klasov (razredov) se je naredilo 6; ti pa so spet po razmeri v več razdelkov razdeljeni.

Ker so štatute zdaj našemu času primerno predelane, in si tri dežele bratovsko roko na pomoč pogorelcu podajajo, morem to pravo bratovščino sv. Florijana vsakemu priporočiti. Fid. Terpinec.

Od goveje kuge na dalje.

V Zagorji na Notranjskem je kuga zadnji čas zgrabila 15 goved; poginilo jih je 13, dvoje še bolnih ostalo.

Tudi v Trstu se je prikazala unidan, po hrvaškem volu zanesena kuga; troje volov je zanjo zbolelo, in so jih pobili.

Pismo c. k. general-komande zagrebške od 9. t. m. pripoveduje iz vojaške granice, da goveja kuga je v likanskem in otočanskem graničarskem polku popolnoma potihnila, v ogulinskem in varaždinsko-križkem polku ni nič goved na novo zbolelo, v sluinskem in brodskem polku se je prikazala v dveh selih na novo; v 1. banskem polku ni več tako huda, al v 2. banskem polku razsajate kuga in vrančica hudo, pa le v selih poleg Une.

Dosehmal je v vojaški granici poginilo 1054 goved za kugo; še veseli so, da je ni šlo več pod zlo, ker kuga trpi že čez pol leta in je ondi več kot 300.000 goved.

V Bosni na Turškem je pobrala kuga že toliko živine, da je imajo le še celó malo, pa še zmiraj ostane mrha pod prostim nebom ali jo mečejo v vodo. Ker je živina iz 2. banskega polka to vodo pila, je našla kugo.

V Bosni tudi crkajo ovce in kozé; v nekterih krajih, kakor v Glamočah in Vrtočah so cele čede poginile, tako, da nimajo ne repa več.

Natoroznanske stvari.**Opica gorila.**

Dva zverinjaka smo zaporedoma vidili v Ljubljani; al te opice (merkvice) ne, ki jo hočem danes naznaniti „Novicam“.

Do leta 1846 nismo še nič vedili za gorilo (trogodytes Gorilla); 46. leta pa je našel misijonar dohtar Leighton Wilson nekoliko njenih buč ob reki Gabun-u

*) Za kranjsko deželo so bili razun mene še pričujoči: gospod Obreza, gosp. Dekleva in inšpektor Hudobivnik. Pis.

in poslal natoroznanskemu društvu v Boston. On je našel samo buče; Pavel B. Du Chaillu pa je živo vidil gorilo in jo ustrelil.

Du Chaillu-u so zamorci marsikaj pripovedovali o tej opici. Pravili so mu, da počepa po drevesih in čaka plena, da ustavlja popotnike in mori; še slona (elefanta) se ne boji; da odnaša ženske iz vasi; da si nareja koče iz listja in vej, in da sedeva na strehi. Res je pa, da gorila prebiva v samotnih lesovih, najrajše v prav temnih kotih po dolinah ali pa na pustih visočinah. Rad je tudi na skalnatem pogorji. Pa nikoli ni dolgo na istem mestu; če ima več hrane na istem kraju, delj se mudí ondikaj, — kakor so delali nomadi. Živi se le z rastlinami, na pr.: z jagodami, divjo sladkorjevo trstjo (*Sacharum officinarum*) in ananasovim perjem; žré močno, zato se tako urno seli. Na drevesih ne ostaja; kadar gré na katero, gré le plena čakati, ali pa po orehov, potlej gré pa zopet precej doli in hodi po tleh. Mlade pa ima na drevesih, zato da sovražnik ne more tako lahko do njih.

Gorila ne živi rad v družini; večidel sta on in ona skupaj in varujeta mladih: ponoči naslonjena na drevo, na katerem so mladi. Včasi je pa on tudi brez nje, in takrat je vselej hujši in poredniši, kakor takrat, kadar je ona z njim. Elefant tudi tako. Mladiči so pa že rajše v družini, časi jih je 5, časi pa tudi menj skupaj; več pa nikoli ne. Kadar jim žuga kaka nevarnost, takrat jo brž pobašajo po vseh štirih — hitro, tako da jih ne bi mogel doteči. Stara dva pa ne bežita, nista boječa; ampak on začne rujoveti, kakor bi grmelo, tako da je človeka strah.

Gorjé pa strelcu, če ga ni zadel. Počasi koraka grdoba proti njemu; blizo njega se ustavi, zarujove, da se vse strese, in začne se trkati na prsi, kakor bi po pavkah bobnal. Zlobnost in jeza mu švigate iz vdratih oči, namrgodi se, na stran zabrača žnablje in kaže strašne svoje zobé. Potlej se spravi na sovražnika. Kar klofutne ga, to se vé da ne malo. Včasi uide kateri smrti, če se dobro umiče roci njegovi, da ne dobí za uho ali pa po glavi. Najrajše bije okoli ušes. Gorilla je mehkužen; jako kmali mu je zadosti. Če zapodiš svinčenko va-nj, pade ti, pa na obraz in rujove in grčí, da je groza. Navadno hodi po vseh štirih; teče presneto. Star se ne dá ukrotiti, pa tudi mlad je trdovraten in ne živi dolgo, če je zaprt. Močan je neznano. Dveletnega mladiča štirje možje že vdrže, pa težko. Zamorci hodijo radi na-nj, pa ga malokter ustrelí, in kdor ga, velika čast za-nj! Sedaj jih že precej pomoré, ker imajo bodala. Nekteri prav za slast jedó opice. Gorila neki da je kaj slasten in temno rudeč — pa trd. Nekteri pa ne marajo za-nj, zato ne, ker basnujejo, da je bila ženska, ki je gorilo porodila. Koža mu je debela kot volovska in rada se lomi; pa je črna mlademu in staremu. Dlaka je odrastlemu rujava kot železo, po rokah daljša in temnejša kakor po telesu, na glavi pa kratka, rudeče-rujava. Prsi so mu gole, mladim pa kakor z mahom porasene. Njena dlaka pa je rudečkasta in na rokah ne tako dolga kot njegova.

Glavo ima gorila debelo, okroglo in prav s telesom zraseno — brez zatilnika; oči vdrte; usta velike; žnablje ne rudeče; čelo nizko; ušesa take kot človek, samo manjše. Nos se vidi od spredej plošnat, od strani pa, da nekoliko naprej stoji. Roke mu še niso predolge v razmerji k truplu; pač pa v razmerji k nogam, debele so pa in močne. Trebuh ima tudi velik.

Kar zadeva velikost njegovo, ta je različna tako kot človeška. Du Chaillu jih je več vzel seboj v Filadelfijo — po 5 čevljev in 2 do 8 pavcov velicih. V Bostonu imajo kostnjak velik dva pavca čez 6 čevljev. Ona je precej manjša memo njega in ni tako močna in

tumpasta. Taka je ta znamenita žival, ki živi pod ravnikom (ekvatorjem) v zahodnih afrikanskih lesovih.

Gorile se boji celó leopard in brž kot ne tudi lev, ni levov neki nikjer, kjer prebiva gorila. Du Chaillu-u so pravili zamorci, da je enkrat gorila odnesel dve ženski iz vasi; ena se je vrnila čez nekoliko dni, ena pa ne. Djali so, da jo je poljuboval, kar je sama pravila. „V tem je prebival gotovo duh“, djali je eden izmed njih; splon pa mislijo, da se duše nekterih umrlih selé v gorile, in po posebnih znamenjih se lahko spoznava, v katerem je človeška duša. Tacega gorila ne more nihče ne vjeti ne ustreliti, ne nič; in vse bolj je zvit pa močan kakor kak drug. Pravili so mu tudi, da je enkrat več možkih lovilo in podilo gorile; pa grdobe so se dobro branili, vžugali lovce in odpeljali seboj vse. Pa so se vrnili vsi čez nekoliko dni, al brez nohtov na rokah in brez prstov na nogah.

Du Chaillu je dobil najprvi mladega gorilo živega. Vjeli so mu ga bili njegovi lovci. „Ne morem popisati, kako so bili veseli moji ljudje, in kako jaz, ko sem vidil, kako so ga cefrali k meni. Star je bil še le nekoliko čez dve leti, pa je bil velik poltretji čevlj. Vjeli so ga bili med reko Bembo in podgorjem sv. Katarine. Slišali so, da je mladič klical mater in da se je začelo nekaj gibati in šumeti v grmovji. Zagledali so mladega gorilo, ki je iskal jagod, in par stopinj na strani je sedela mati, katero so kar ustrelil. Pa ko se je zvrnila, precej je skočil mladič k njej in objel jo. Lovci so se približali in vpili samega veselja, mladič pa je zlezal na drevo precej zraven. Kaj so zdaj hotli kot drevo posekati ali pa streliti? Izpodrobili so drevo, da je padlo z gorilo vred. Vrgel mu je eden vrv okoli vrata in potlej so ga svezali, da ni nič mogel. Medpotoma so mu deli*) vrat v precep, da ni grizel. Ko so ga bili pripeljali k meni, gledal je vès razkačen okoli sebe. Naredili smo kurnjek za-nj in vtaknili ga va-nj, pa grdobež nam je skor ušel. Najprvo se je spravil v kot. Ko sem se mu približal, skočil je proti meni in lajal. Zmirom je bil plašen, in ni ne jedel ne pil, če nismo bili deleč od njega. Drugi dan je bil še hujši; zaganjal se je proti vsakemu in žrl le malo pa prav pošili. Tretji dan je rujovel celi dan in zopet skor ušel. Še tretjič je poskusil, kako bi jo unesel, pa smo ga zopet zadržali, in potlej je čez nekoliko dni poginil.“

Zamorci imajo po svojih vaséh povsod buče njegove okoli svojih malikov. Podgoriški.

Cesarske postave.

Razjasnilo 13. razdelka rekrutne postave.

Ker 13. razdelek rekrutne postave v 3. odstavku ni dosti jasen, ga je c. kr. državno ministerstvo v dogovoru s c. kr. ministerstvom za vojaštvo tako-le razjasnilo: Če so spolnjeni vsi drugi postavni pogoji, zamorejo oprostenje od vojaščine dobiti ne samo bratje, ki imajo le eno ali več sester, ampak tudi bratje, ki imajo zraven ene ali več sester še tudi enega ali več bratov.

Kar pa tiče popoli-bratov, se mora 6. odstavek §. 15 uradnega poduka k rekrutni postavi z ozirom na §. 40 občnega državnega zakonika, po katerem so si tudi popoli-bratje in sestre (*consanguinei* ali *uterini*) med seboj v žlahti, takole razumeti:

„Oprosteni niso pastрки (nepravi vnuki) z ozirom na očma ali mačeho, s kterima so si samo v svaštvu, poli-bratje z ozirom na brate in sestre, s kterimi nimajo ne očeta ne matere skupaj, ravno tako itd.“

*) Pa ne: djali, kakor nekteri pišejo. Djati se pravi: dicere, sagen; deti pa ponere. Pis.